ΣΤΙΣ ΟΧΘΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΤΑ

ΔΗΜΗΤΡΑ ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
Αρχαιολόγος

01 Αναπαράσταση της αμφιθεατρικής κατασκευής των ρωμαϊκών χρόνων στο ιερό της Ορθίας Αρτέμιδος (πηγή: *Τα Μνημεία του Ευρώτα*, ΥΠΠΟ, Ε΄ ΕΠΚΑ, Σπάρτη 2008, σ. 13).

02 Τα ερείπια του αρχαίου Θεάτρου, όπως σώζεται στις μέρες μας, στη νοτιοδυτική πλευρά του λόφου της ακρόπολης της Σπάρτης.

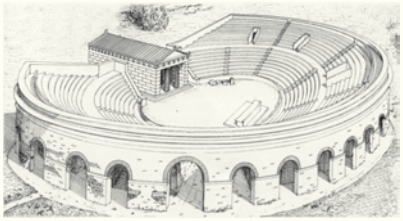

01

Ο ΕΠΙΒΛΗΤΙΚΟΣ ΤΑΥΓΕΤΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΝΟτιοδυτικά και η οροσειρά του Πάρνωνα από τα ανατολικά περικλείουν στην εύφορη πεδιάδα του Ευρώτα τη σύγχρονη πόλη της Σπάρτης. Η σημερινή Σπάρτη, κτισμένη σε υψόμετρο 210 μ. στα βορειοδυτικά του νομού, στη δυτική όχθη του ποταμού Ευρώτα, βρίσκεται νότια από το κέντρο των ερειπίων της αρχαίας πόλης, της οποίας ελάχιστα μόνο λείψανα έχουν έλθει στο φως κατά τις ανασκαφές. Η Σπάρτη είναι η μοναδική πόλη της Πελοποννήσου η οποία δεν εξυπηρετείται από το σιδηροδρομικό δίκτυο, συνδέεται, όμως, οδικά με την Τρίπολη, την Καλαμάτα και την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ιστορία: Με βάση το Βασιλικό Διάταγμα της 20ής Οκτωβρίου του 1834, επί Όθωνα, η σημερινή πόλη της Σπάρτης ιδρύεται νότια της αρχαίας πόλης. Βαυαροί αρχιτέκτονες εκπόνησαν τα σχέδια οικοδόμησης της τότε νεοϊδρυθείσας πόλης, τα οποία όμως δεν ακολουθήθηκαν πιστά. Παρ' όλα αυτά, η σύγχρονη Σπάρτη έχει πολύ καλή ρυμοτομία. Από τα πολλά και αξιόλογα νεοκλασικά κτήρια, λίγα είναι αυτά που διατηρούνται, αν και σε πολύ καλή κατάσταση. Ένα από αυτά είναι και η Κουμαντάρειος Πινακοθήκη επί της οδού Κωνστ. Παλαιολόγου.

Η Λακωνία κατοικήθηκε ήδη από τη Νεολιθική εποχή, ενώ η ίδρυση της Σπάρτης ως «πόλεως» τοποθετείται στον 11ο αιώνα π.Χ. Ευρήματα από ανασκαφές στις γειτονικές περιοχές της σημερινής Σπάρτης συνηγορούν στην κατοίκησή της από την 3η χιλιετία π.Χ. (Αμύκλες, Βαφειό –με τα δύο περίφημα χρυσά κύπελλα και τους θολωτούς τάφους). Επίσης, η αποκάλυψη των θολωτών τά-

02

03 Η κεντρική είσοδος του Αρχαιολογικού Μουσείου της Σπάρτης, έργου του έλληνα αρχιτέκτονα Γ. Κατσαρού.

04 Ο «τάφος του Λεωνίδα» επί της οδού Διηνεκού στη Σπάρτη.

05 Το Δημαρχείο της Σπάρτης επί των οδών Κ. Παλαιολόγου και Ευαγγελιστρίας (έργο του αρχιτέκτονα Γ. Κατσαρού).

06 Ένας από τους ναούς στον Μυστρά.

07 Πανοραμική άποψη της βυζαντινής καστροπολιτείας του Μυστρά.

03

φων στην Πελλάνα και του Ανακτόρου της Ελένης και του Μενελάου από τον αρχαιολόγο καθηγητή Θ. Σπυρόπουλο (την άνοιξη του 2002), επιβεβαιώνουν τη θέση της αρχαίας-μινυακής Λακεδαίμονας. Η Σπάρτη διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε όλη τη διάρκεια των κλασικών χρόνων, ιδιαίτερα με τη συμβολή της στη Μάχη των Θερμοπυλών.

Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, η Σπάρτη θα συνεχίσει να ευημερεί χάρη στο θαυμασμό που έτρεφαν οι Ρωμαίοι για την παλαιά Σπάρτη, γεγονός που πιστοποιούν τα ανασκαφικά ευρήματα. Κατά τους βυζαντινούς χρόνους, η πόλη της Σπάρτης ονομαζόταν Λακεδαιμονία. Τον 4ο αιώνα, αφού καταστράφηκε από τους Βησιγότθους, ακολούθησε την τύχη του Ανατολικού Ιλλυρικού, έως την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204). Το 1207 περιήλθε στον Γοδεφρείδο Βιλλαρδουίνο και το 1263 ανακτήθηκε από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο. Όμως η αίγλη του Μυστρά, που αναδείχθηκε σε διοικητικό, οικονομικό και πνευματικό κέντρο, έφερε την παρακμή της Σπάρτης.

Το 1827 η Σπάρτη απελευθερώνεται από τον τουρκικό ζυγό και με τον Καποδίστρια αρχίζει η ανοικοδόμησή της. Το 1828 οι κάτοικοι του Μυστρά ζητούν να μετοικήσουν στη Σπάρτη. Το 1837, η Σπάρτη γίνεται πρωτεύουσα του νομού Λακωνίας.

Μυθολογία: Κατά τη μυθολογία, ο Ευρώτας, ο οποίος θα διαδεχθεί στο θρόνο τον Μύλη, τον έναν από τους δύο γιους του πρώτου βασιλιά των Λακεδαιμονίων, του Λέλεγα, διοχέτευσε το λιμνάζον νερό της πεδιάδας στη θάλασσα. Το ποτάμι που έμεινε στη μέση της κοιλάδας, πήρε το όνομά του. Ο διάδοχος του Ευρώτα, ο Λακεδαίμων, πήρε για γυναίκα του την κόρη του Ευρώτα Σπάρτη, με την οποία απέκτησε ένα γιο, τον Αμύκλαιο (Παυσανίας, *Λακωνικά* Ι, 1-2).

Αξιοθέατα: Η Σπάρτη παρέχει στον επισκέπτη τη δυνατότητα να εξερευνήσει τους δρόμους της, να θαυμάσει τα νεοκλασικά της κτήρια, όπως στην κεντρική πλατεία το **Δημαρχείο** (1909), το **Δικαστικό Μέγαρο** (1837), αλλά και το **Αρχαιολογικό Μουσείο της Σπάρτης** (1874-6), έργο του αρχιτέκτονα Γ. Κατσαρού, που στεγάζεται στο χώρο του δημοτικού κήπου και φιλοξενεί ευρήματα από τις ανασκαφές στην αρχαία πόλη, από το Ιερό της Ορθίας Αρτέμιδας, το Μενελάιον από το Ιερό του Αμύκλαιου Απόλλωνος, καθώς και από άλλες θέσεις, όπως το Σπήλαιο του Διρού, από το νεκροταφείο των μυκηναϊκών χρόνων της Πελλάνας (τα τελευταία στην αίθουσα 7), από τον θολωτό τάφο στη θέση Συκαράκι, καθώς και αξιόλογα δείγματα ψηφιδωτών, που στόλιζαν τις οικίες και τα κτήρια της Σπάρτης. Από τις επτά αίθουσες του Μουσείου, οι 6 και 7 είναι προσωρινά κλειστές, λόγω ανακαίνισης.

Ανασκαφές της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής, ήδη από τις αρχές του περασμένου αιώνα, αλλά και της Ε΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων έφεραν πολλά και αξιόλογα ευρήματα στο φως, επιβεβαιώνοντας τη σπουδαιότητα της πόλης αυτής.

Παίρνοντας το δρόμο για την αρχαία πόλη, ο επισκέπτης φτάνει στο λιθόστρωτο μονοπάτι που οδηγεί στην κατάφυτη από ελαιώνες **Ακρόπολη**. Περί τα 300 μ. δυτικά και κάτω από το μονοπάτι που οδηγεί στο **Κυκλικό Οικοδόμημα**, βρίσκεται το **Αρχαίο Θέατρο** της Σπάρτης (20 π.Χ.), κτισμένο στη νότια πλαγιά της ακρόπολης, με επενδεδυμένο εξωτερικά ντόπιο μάρμαρο. Αγγλικές ανασκαφές το 1997 επιβεβαίωσαν τη θεωρία της τροχήλατης (πιθανόν ξύλινης) σκηνής, η οποία φυλασσόταν σε πλινθόκτιστο υπόστεγο, τη *σκανοθήκη*.

Πάνω ακριβώς από το θέατρο φαίνονται τα θεμέλια του **ιερού της Αθηνάς Χαλκιοίκου**, του 6ου αιώνα π.Χ., το όνομα της οποίας οφείλεται στην ανάγλυφη χάλκινη επένδυση που κοσμούσε τους τοίχους του. Στα ανατολικά βρίσκεται μία βασιλική με τρεις αψίδες.

Αφήνοντας το χώρο της Αρχαίας Πόλης, επί της σημερινής οδού Διηνεκούς, σε μια σύγχρονη πλατεία, βρίσκεται ο «**Τάφος του Λεωνίδα**». Είναι χτισμένος με μεγάλους λιθόπλινθους και το εσωτερικό του χωρίζεται σε δύο μεγάλους θαλάμους, με τον ανατολικό να έχει τη μορφή πρόναου και κίονες εν παραστάσει. Για τους περισσότερους, όμως, μελετητές θεωρείται επικρατέστερη η άποψη ότι πρόκειται για το **Ναό του Απόλλωνα Καρνείου** και όχι για τον τάφο του ξακουστού βασιλιά της Σπάρτης Λεωνίδα.

04

05

Ο Παυσανίας, ο οποίος επισκέφθηκε τη Σπάρτη στο β΄ μισό του 2ου αιώνα π.Χ., τής αφιέρωσε επτά κεφάλαια του 3ου του βιβλίου, τα *Κορινθιακά-Λακωνικά*. Αναφέρεται στον αρχαϊκό βωμό της Ορθίας στη Σπάρτη (Παυσανίας ΙΙΙ, 16, 4-6). Ο **Ναός της Ορθίας Αρτέμιδας** βρίσκεται στα βορειοανατολικά του κέντρου της Σπάρτης, περίπου 200 μέτρα από τον κεντρικό δρόμο και σήμερα είναι περιφραγμένος. Η Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή, κατά την εξαετία 1904-1910, ανέσκαψε το Ιερό (R.M. Dawkins (επιμ.), *The Sanctuary of Artemis Orthia at Sparta*, *JHS* Suppl. 5, Λονδίνο 1929). Τα θεμέλια του μικρού δωρικού ναού, ο αρχαϊκός βωμός κάτω από έναν άλλο χαμηλό ρωμαϊκό βωμό είναι σήμερα ευδιάκριτα. Τα ερείπια μιας λίθινης θεμελίωσης υποστήριζαν ένα κυκλικό αμφιθέατρο. Σε αυτό το θέατρο ο ναός κατέχει τη θέση της σκηνής. Πήλινα προσωπεία του 7ου και 6ου αι. π.Χ., καθώς και χιλιάδες μικροσκοπικά μολύβδινα ειδώλια δίνουν μια εικόνα του ιερού και των τελετουργιών προς τιμήν της θεάς.

06

Η **Γέφυρα του Ευρώτα**, τμήμα ποδαρικών της οποίας εντοπίστηκε κατά τις νεότερες ανασκαφές στην κοίτη του ποταμού, σε μικρή σχετικά απόσταση από τη σύγχρονη γέφυρα, αλλά και το νοτιότερο τμήμα του, όπως ο επονομαζόμενος «**Βωμός του Ευρώτα**», 100 μ. από τη γέφυρα του ποταμού. Το μνημείο, εντυπωσιακών διαστάσεων (23,90x6,70 μ.), ανασκάφηκε το 1906 από τον G. Dikkins. Επεξηγηματική πινακίδα κατατοπίζει τον επισκέπτη.

Πέρα, όμως, από αυτά, αξίζει να επισκεφθεί κανείς και το **Μενελάιο**, το **Ιερό του Απόλλωνα** στο **Αμύκλαιο** και το **Βαφειό**, στο δρόμο για την Τρίπολη,

07

08 **Ο μεγάλος θολωτός τάφος μυκηναϊκών χρόνων, διαμέτρου 10 μέτρων, από το νεκροταφείο των λαξευτών θολωτών τάφων στην Πελλάνα.**

09 **Σχεδιαστική αποτύπωση του Βωμού του Ευρώτα (πηγή: *Τα Μνημεία του Ευρώτα*, ΥΠΠΟ, Ε΄ ΕΠΚΑ, Σπάρτη 2008, σ. 8).**

10 **Σχεδιαστική αποτύπωση της κάτοψης του ιερού της Ορθίας Αρτέμιδος (πηγή: *Τα Μνημεία του Ευρώτα*, ΥΠΠΟ, Ε΄ ΕΠΚΑ, Σπάρτη 2008, σ. 14).**

08

09

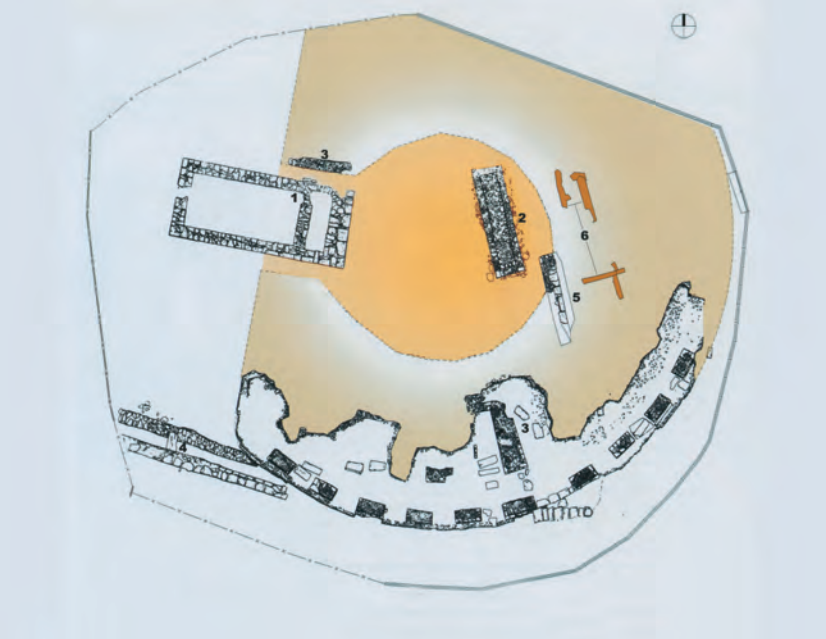

1. Θεμελίωση ναού (6ος και 2ος αι. π.Χ.). **2.** Βωμός αρχαϊκών χρόνων. **3.** Λείψανα ρωμαϊκού αμφιθεάτρου (3ος αι. μ.Χ.). **4.** Αγωγός (3ος αι. π.Χ.). **5.** Τμήμα περιβόλου του ιερού (6ος αι. π.Χ.). **6.** Λείψανα οικιών κλασικών χρόνων (διατηρούνται σε κατάχωση).

10

μετά τη γέφυρα του Ευρώτα, αλλά και το **Ανάκτορο της Πελλάνας**, με την **Ακρόπολη του Παλαιόκαστρου** και το **μυκηναϊκό νεκροταφείο**, με τους εντυπωσιακούς θολωτούς τάφους. Ακόμη, αξίζει να δει κανείς και το κέντρο του βυζαντινού λακωνικού κόσμου, τον **Μυστρά**, στον οποίο είχαν καταφύγει μέχρι το 1265, οι κάτοικοι της Λακεδαιμονίας για περισσότερη ασφάλεια. Ο Μυστράς, βρίσκεται στα ΒΔ της Σπάρτης και απέχει περίπου 6 χλμ. από αυτή. Στον αρχαιολογικό του χώρο λειτουργεί σήμερα και το Μουσείο του.

Πώς θα πάτε: Η Σπάρτη απέχει 3,5 ώρες από την Αθήνα και περί τα 25 χλμ. από την Τρίπολη και η μετάβαση σε αυτήν, πέρα από τα ιδιωτικά Ι.Χ., γίνεται καθημερινά με τακτικά δρομολόγια των ΚΤΕΛ Αθηνών.

Γενικές πληροφορίες: Οι λακωνικές εκδόσεις ΙΔΙΟΜΟΡΦΗ εκδίδουν ένα μικρό δίγλωσσο φύλλο, τον *Περιηγητή της Λακωνίας*, που διανέμεται δωρεάν. Εκεί ο αναγνώστης μπορεί να λάβει τις απαραίτητες πληροφορίες για καταλύματα, εστιατόρια και ταβέρνες, αλλά και για ημερήσιες και όχι μόνο εξορμήσεις και εξερευνήσεις των γύρω περιοχών, καθώς και για τα μνημεία του τόπου. Επίσης στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.laconia-hotels.gr παρέχεται ένας αναλυτικός κατάλογος της Ένωσης Ξενοδόχων του Νομού.